

РОЛЬ ТА МІСЦЕ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ У СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ

Останніми десятиріччями у світі відбувається перехід від принципу «освіта на все життя» до принципу «освіта впродовж життя». З цією метою більшість розвинених країн є своїй освітній політиці створюють умови для безперервного навчання, здобуття загальних та професійних знань, реалізації особистих стратегій в освіті для кожного громадянина. Наразі досягнення цих завдань є неможливим без розвитку сфери неформальної освіти, що актуалізує питання організації та визнання результатів такої освіти.

Навчання впродовж життя представляє собою освіту і навчання після здобуття загальної освіти та вступу до трудового життя, спрямоване на допомогу індивідам поліпшити або оновити свої знання і вміння, набути нових навичок для кар'єрного росту чи перепідготовки, або продовжити свій професійний розвиток. Навчання впродовж життя охоплює усі види освітньої діяльності, що здійснюються протягом життя для безперервного розвитку та вдосконалення знань і навичок, необхідних для самореалізації та працевлаштування. «Довічний» термін навчання акцентує увагу на факторі часу: навчання впродовж усього життя, постійно або періодично. Термін «безперервне навчання» підкреслює розширення меж навчання, що може мати місце у всьому діапазоні життєдіяльності індивіда.

Одним із основних чинників розвитку безперервного навчання слід відзначити соціальну складову таких процесів, як глобалізація та інформатизація суспільства. В наш час освіта вже не може тривати кілька років чи десятиліть на початку життя людини, адже постійне оновлення технологій та інформації призводить до необхідності самовдосконалення кожної особистості. Це одним стимулом розвитку як безперервного навчання, так і неформальної освіти, є технологічна революція, яка змусила людей не тільки здобувати нові знання і вміння, а й сертифікувати рівень наявних знань. У більшості випадків даний процес відбувався внаслідок зростаючого безробіття та збільшення конкуренції на ринку праці.

У процесі розвитку безперервної освіти виникають дві основні сфери її дослідження. Перша – це можливість побудови системи безперервної освіти як структурної складової соціальної практики; друга – це процес сприйняття людиною отриманого життєвого, соціального, професійного досвіду. Саме тому наприкінці ХХ століття у сфері освіти була зроблена спроба створити поняття взаємної відповідальності держави, суспільства й особистості за розвиток освітніх процесів.

Існують три основні форми цілеспрямованої освітньої діяльності, в процесі якої відбувається формування та удосконалення конкурентних переваг робочої сили (рис. 1):

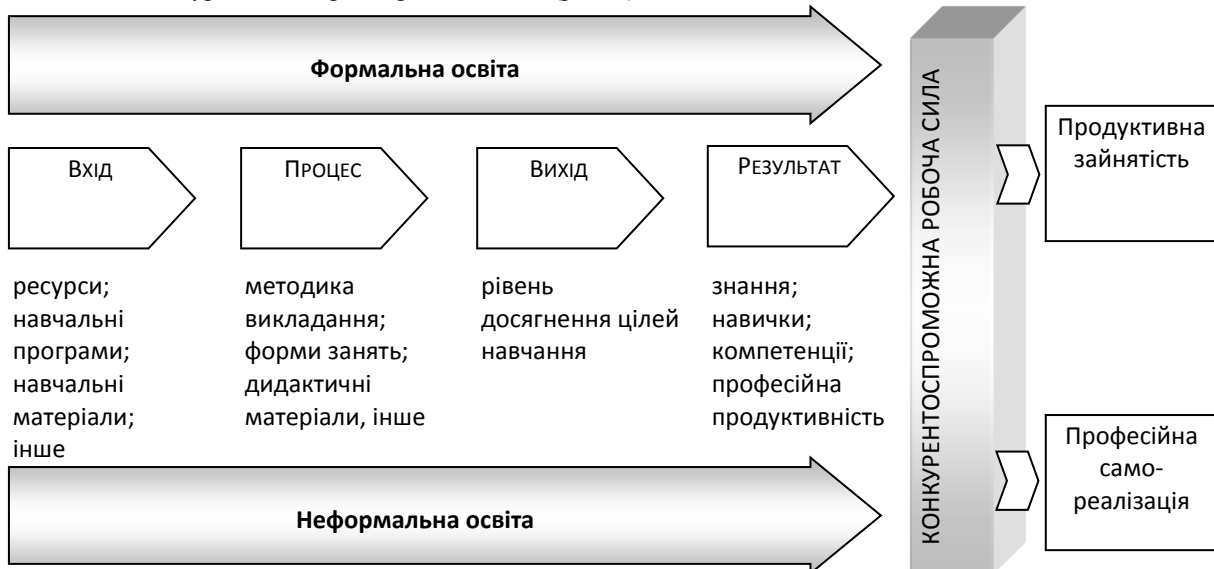

Рис. 1. Умови розвитку конкурентоспроможної робочої сили в системі освіти та професійного навчання

1) формальна освіта здійснюється у системі освіти навчальними закладами та завершується отриманням кваліфікацій, дипломів, сертифікатів;

2) неформальна освіта здійснюється паралельно зі здобуванням формальної та, як правило, не передбачає видачі документів про визнання результатів навчання. Неформальне навчання може бути організоване на робочому місці та в межах діяльності громадських організацій і груп, а також може здійснюватися через організації, які були створені як доповнення до формальних систем (наприклад, мистецькі, музичні та спортивні класи; приватні заняття з підготовки до іспитів);

3) спонтанна (інформальна) освіта є природним доповненням до повсякденного життя. На відміну від формальної і неформальної, спонтанна освіта не обов'язково представляє собою цілеспрямований навчальний процес, а тому її внесок у формування знань і навичок окремих осіб може навіть бути не пізнаний (не визначений) ними [1, с. 8].

Такі види професійної освіти дають змогу забезпечити реалізацію принципу безперервності освіти, та забезпечити високий рівень конкурентоспроможності робочої сили як молодих фахівців, так і дорослого населення. Національна доктрина розвитку освіти, прийнята в Україні у 2002 році, визначає, що актуальним завданням є забезпечення доступності здобуття якісної освіти протягом життя для всіх громадян та далі утвердження її національного характеру [2].

У більшості держав Європи система освіти охоплює формальну та неформальну її форми, які у взаємозв'язку сприяють розв'язанню більшості поставлених задач професійного та соціального розвитку молоді і всього населення в цілому. В Україні ж офіційне положення займають лише формальні освітні заклади, а неформальна освіта знаходиться лише на етапі її первинного розвитку.

Переважає та розвиненість формальної освіти як в Україні, так і в інших країнах Європи обумовлена декількома факторами: її інституалізацією, тобто наявністю широкої інфраструктури освітніх закладів різних типів, що дають можливість отримати освіту різних кваліфікаційних рівнів; її наступності, формальна освіта передбачає певну поетапність всієї системи навчання, а також наявність підготовчого циклу переходу від однієї ланки до другої у попередній; її законодавча урегульованість, затверджені на національному рівні навчальні програми та освітньо-кваліфікаційні характеристики, а також затверджені ієрархічні рівні освіти, професійні та освітні стандарти. Стосовно неформальної освіти на даний момент для неї відсутня певна системність, відсутні чітко встановлені критерії віднесення отриманих знань до неформальної освіти: в одному випадку вона взагалі не має будь-яких рамок чи структури, в іншому – відбувається на основі застосування вузьких рамок її сертифікації.

У більшості випадків, неформальна освіта є добровільною та короткотривалою і стосується всіх освітніх програм, реалізованих поза формальною освітньою системою, наприклад: оволодіння іноземною мовою, набуття умінь розв'язання конфліктів, формування лідерських якостей, програми психолого-педагогічного напрямку. Відповідно до визначення Д. Лівінгстона, неформальна освіта – це навчальна діяльність, що зумовлена освітніми потребами, прагненням молоді до оволодіння необхідними знаннями чи вміннями та відбувається за межами програм освітніх закладів [3, с. 15]. Згідно з даним поняттям неформальна освіта надає можливості отримання знань у будь-який час і незалежно від вікової категорії населення та передбачає різноманітні форми та нефіксовані межі її здобуття.

Враховуючи неоднозначність трактування терміна «неформальна освіта», існує два погляди до його розуміння:

1) це навчальна діяльність у робочий чи позаробочий час у колі фахівців, друзів, родини, яка є не структурованою, організованою чи спланованою;

2) це навчальний процес, який відповідає структурі цієї діяльності, набуває організованої форми, не належить до державних програм обов'язкової освіти та визначається цілеспрямованістю [4, с. 63].

Неформальна освіта є важливою складовою у процесі створення демократичного суспільства та виховання громадянина, за рахунок її гнучкості та особливостей організації, які допомагають ефективніше вирішувати різноманітні освітні завдання.

Ключовою проблемою неформальної освіти є можливість визнання здобутих кваліфікацій, підтверджених певними сертифікатами. Для європейських держав питання щодо сертифікації та створення нових моделей оцінювання знань, умінь та навичок виникло ще у 1990-х роках. На сучасному етапі в більшості країн світу формуються нові моделі оцінювання, які ґрунтуються на умовах валідації здобутих знань, умінь та навичок та їхнього визнання на державному та світовому рівні. З іншої сторони, дана форма освіти не завжди передбачає видачу сертифікатів, посвідчень, які дозволили б засвідчити рівень одержаної кваліфікації після її закінчення.

Список використаної літератури:

1. European Commission (2000). Memorandum on Lifelong Learning: Commission Staff working paper [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/policy/memo_en.pdf.
2. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 р. №347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=347%2F2002>.
3. Livingstone D. Adults Informal Learning: Definitions, Findings, Gap sand Future Research, Toronto: OISE/UT (NALL Working Paper No.21) [Електронний ресурс] - <http://www.oise.utoronto.ca/depts/sese/csew/nall/res/21adultsifnormallearning.htm>.

Colley H. Informality and formality in learning / H. Colley, P. Hodkins, J. Malcom: A report for the Learning and Skills Research Centre. – Leeds, UK : University of Leeds, 2003. – 93 p.